

Stanisław Cieślak SJ
ORCID: 0000-0002-9079-4793
Uniwersytet Ignatianum w Krakowie

Wizja człowieka w publikacjach Stanisława Podoleńskiego SJ

The Vision of Man in the Writings
of Stanisław Podoleński SJ

Janina Kostkiewicz, *Z wrażliwości serca...*

*Spoleczno-personalistyczna pedagogika Stanisława
Podoleńskiego SJ (1887–1945)* (Seria: Polska Myśl Peda-
gogiczna), Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego,
Kraków 2024, ss. 222

Stanisław Podoleński SJ (1887–1945) należy do grona wybitnych polskich jezuitów okresu międzywojennego. Dzięki studiom filozoficzno-teologicznym w Towarzystwie Jezusowym oraz z zakresu pedagogiki i socjologii na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego zdobył rozległe i bogate wykształcenie humanistyczne. W 1918 roku zamieszkał w kolegium przy ul. Kopernika 26 w Krakowie, gdzie należał do wspólnoty pisarzy Wydawnictwa Apostolstwa Modlitwy. Rozpoczął wówczas owocną współpracę m.in. z „Przeglądem Powszechnym”, renomowanym czasopiśmie krakowskich jezuitów. Pozostawił po sobie okazały dorobek naukowy. Opublikował 13 książek oraz ponad 300 artykułów, głównie z zakresu spraw etyczno-społecznych, małżeństwa, rodziny, szkoły i państwa. Tę wartościową i pożyteczną działalność

SPI Vol. 28, 2025/1
e-ISSN 2450-5366

naukowo-badawczą dla odrodzonej po 123 latach niewoli Rzeczypospolitej, której towarzyszyła m.in. posługa kapelana w Klinice Dziecięcej św. Ludwika w Krakowie, przerwał gwałtownie wybuch II wojny światowej. 10 listopada 1939 roku, w ramach wcześniej zaplanowanej i prowadzonej konsekwentnie akcji likwidacji polskiej inteligencji, ks. Podoleński wraz z 24 jezuitami z krakowskiego kolegium został aresztowany przez Niemców i osadzony w więzieniu przy ul. Montelupich w Krakowie. Następnie był przetrzymywany w karnym obozie pracy w Nowym Wiśniczu, a od 20 czerwca 1940 roku więziony w niemieckim nazistowskim obozie koncentracyjnym w Auschwitz. 12 grudnia 1940 roku trafił do niemieckiego nazistowskiego obozu koncentracyjnego w Dachau k. Monachium, gdzie – niecałe cztery miesiące przed wyzwoleniem obozu przez amerykańskich żołnierzy – zmarł 13 stycznia 1945 roku.

Profesor Janina Kostkiewicz (Uniwersytet Jagielloński) nie od dziś skupia swoje zainteresowania badawcze na bogatym dorobku naukowym ks. Podoleńskiego, który w okresie międzywojennym stanowił ważny głos w debacie publicznej na temat wychowania. Jej książka pt. *Z wrażliwości serca... Społeczno-personalistyczna pedagogika Stanisława Podoleńskiego SJ (1887–1945)* stanowi wnikliwie, szerokie i wieloaspektowe studium różnych zagadnień podejmowanych przez ks. Podoleńskiego na kartach ogłoszonych drukiem publikacji, które – w sposób kompetentny i rzetelny – poddała szczegółowej analizie i obiektywnej ocenie. Zarówno temat pracy, jak i jej kompozycja ujawniają głęboką znajomość naukowej spuścizny ks. Podoleńskiego oraz umiejętność jej ujęcia w zwartym, przejrzystym, logicznym i dobrze skonstruowanym planie oraz prezentacji w płynnym toku narracji. Publikacja nie tylko spełnia wymogi stawiane pracom naukowym, ale także ma wymiar popularyzatorski, jest skierowana zarówno do naukowców, jak i szerokiego grona czytelników, osób zainteresowanych pedagogiką.

Stanisław Podoleński SJ, bohater omawianej publikacji, należy do reprezentantów katolickiego nurtu pedagogiki. Otrzymał solidne wykształcenie humanistyczne, ale także – na co warto zwrócić uwagę – został uformowany w szkole duchowości założyciela Towarzystwa Jezusowego św. Ignacego Loyoli (1491–1556). Była mu także znana jezuicka pedagogika, której zasady są zapisane m.in. w słynnej *Ratio studiorum* z 1598 roku. Nic zatem dziwnego, że ks. Podoleński

prezentuje integralne spojrzenie na człowieka, wypływające z chrześcijańskiej wizji człowieka, postrzeganego jako osoba stworzona na obraz i podobieństwo Boże (Rdz 1,27). W jego personalistycznej wizji człowieka istotne były: godność osoby ludzkiej, jej podmiotowość oraz wolność. Jezuita był przekonany, że powołaniem człowieka jest dążenie do pełnego, integralnego rozwoju swego człowieczeństwa oraz osiągnięcie dojrzałej osobowości. Uważał, że do tego celu człowiek dochodzi poprzez otwarcie się na transcendentalia, czyli na triadę prawdy, dobra i piękna.

Autorka uwydatniła w swojej publikacji fakt – być może wciąż mało znany wśród badaczy historii pedagogiki – że „prace pedagogiczne Podoleńskiego w większości podejmowanych tematów posiadają interdyscyplinarny charakter, tworzą jeden z najszerszych i najoryginalniej wyrażonych w warunkach dwudziestolecia międzywojennego obszar pedagogiki społecznej” (s. 22). Zwróciła też uwagę na prospołeczny i wspólnotowy wymiar jego pracy naukowej: „zaangażowanie ks. S. Podoleńskiego we wdrażanie katolickiej nauki społecznej i moralności katolickiej było przede wszystkim wynikiem osobistych decyzji w kwestiach pracy dla dobra wspólnego” (s. 22–23). Nadto dostrzegła, że reprezentowany przez ks. Podoleńskiego nurt pedagogiki katolickiej współbrzmiał z filozoficznymi przemyśleniami Karola Wojtyły, który również opowiadał się za personalistyczną wizją człowieka.

Praca Janiny Kostkiewicz wyróżnia się na tle innych dzieł podejmujących naukową ewaluację twórczości ks. Podoleńskiego. Autorka wytyczyła sobie bowiem szeroki zakres badań. Przebadła w zasadzie cały ogłoszony drukiem dorobek pedagogiczny ks. Podoleńskiego. Zebrany okazały materiał źródłowy poddała – według przyjętej metodologii badawczej, którą konsekwentnie stosowała w pracy – gruntownej analizie. Wyodrębniła w nim motywy przewodnie badawczych zainteresowań tego jezuitę oraz dokonała ich rzeczowej oceny. Wskazała także na te elementy pedagogiki ks. Podoleńskiego, które zdefiniowały go jako niezłomnego obrońcę godności człowieka oraz katolickiego modelu wychowania. Podkreśliła, że ks. Podoleński opowiadał się zdecydowanie za chrześcijańską wizją człowieka, rodziny i społeczeństwa oraz zwalczał ideologie komunizmu i faszyzmu, uznając je za z gruntu błędne, fałszywe, złudne i iluzoryczne propozycje, mające prowadzić do osiągnięcia szczęścia

i budowania wspólnoty narodowej lub państwowej. Nic zatem dziwnego, że po II wojnie światowej społeczno-personalistyczna pedagogika ks. Podoleńskiego, w której była zawarta krytyczna ocena antyhumanistycznego, materialistycznego i ateistycznego modelu wychowania w Rosji sowieckiej, była w Polsce marginalizowana lub pomijana i przemilczana.

Autorka w swojej pracy formułuje poprawne wnioski, wyraża trafne opinie, komentarze, uwagi i spostrzeżenia oraz wykazuje się fachowym i zarazem przystępnym sposobem ich prezentacji. Zwraca uwagę, że dokonania ks. Podoleńskiego na polu pedagogiki nie uległy procesowi dezaktualizacji, a jego społeczno-personalistyczna pedagogika wpisuje się także dzisiaj w spór o człowieka i jego godność, dotyczy celu i ideału wychowania (obywatelskiego, czyli państwowego, narodowego, społecznego i rodzinnego), problematyki hierarchii wartości czy też relacji jednostki do społeczeństwa i państwa. Ponadto autorka wskazuje na inne ważne kwestie i zagadnienia podejmowane przez ks. Podoleńskiego w jego publikacjach, m.in.: rodzina jako podstawowa komórka społeczna, wychowanie proro-dzinne w różnych aspektach (fizycznym, zdrowotnym, rodzinnym, moralno-religijnym), rola kobiety w społeczeństwie, edukacja kobiet i dziewcząt, macierzyństwo, rozwody, aborcja, rozwój człowieka, zwalczanie handlu żywym towarem, głównie kobiet i dzieci. Autorka zdołała wychwycić w pedagogicznych pracach ks. Podoleńskiego jego autorskie poglądy.

Książka Janiny Kostkiewicz pojawia się we właściwym czasie, albowiem w obecnych dyskusjach na temat szkolnictwa i jego treści programowych, programów wychowawczych dzieci i młodzieży oraz ważnych i palących kwestii etycznych, nie powinno zabraknąć integralnej wizji człowieka, której niestrudzonym propagatorem był ks. Stanisław Podoleński SJ, kapłan, humanista, naukowiec oraz obrońca godności człowieka i jego niezbywalnych praw. Bezbłędnie dostrzegł on fałszywe i całkowicie antychrześcijańskie ideologiczne podstawy obu totalitaryzmów (komunizmu i faszyzmu) i ostrzegął przed nimi w swoich licznych publikacjach. Do rangi niezwykle wymownego symbolu urasta fakt, że stał się on jedną z wielu milionów ofiar totalitarnego system ideologicznego i politycznego stworzonego w Niemczech przez Hitlera.

Śmierć ks. Podoleńskiego i jej okoliczności mogą być odczytane jako próba wymazania z przestrzeni publicznej jego chrześcijańskiej wizji człowieka. Książka Janiny Kostkiewicz przywraca pamięć o tym katolickim pedagogu. Nie powinna zatem umknąć uwadze naukowców i badaczy zajmujących się szeroko rozumianą pedagogiką. Warto, aby sięgnęli po nią pedagodzy oraz ci wszyscy, którym zależy na wychowaniu młodego pokolenia Polaków. W tym kontekście można przywołać wciąż aktualne i znane słowa kanclerza Jana Zamoyskiego, wielkiego hetmana koronnego Rzeczypospolitej Obojga Narodów, który nie miał wątpliwości, że „takie będą Rzeczypospolite, jakie ich młodzieży chowanie”. Wyrazem tej troski i odpowiedzialności za Polskę i jej obywateli jest społeczno-personalistyczna pedagogika ks. Stanisława Podoleńskiego SJ, która mieści się w nurcie katolickiej pedagogiki.

ADRES DO KORESPONDENCJI:

Dr hab. Stanisław Cieślak SJ, prof. UIK
Uniwersytet Ignatianum w Krakowie
Instytut Kulturoznawstwa i Dziennikarstwa
e-mail: stanislaw.cieslak@ignatianum.edu.pl